

obujmu i ustrajanju na isključivu dijalogu s njemačkim idealizmom na određeni djelu je pomalo izvan današnjega filozofskoga, teološkoga pa i društveno-crkvenoga konteksta govora o Bogu. Drugo, Pröpperova filozofska analiza slobode ostaje ipak previše idealistički određena, i kao takva ne uspijeva biti dostatna za razumijevanje kršćanskoga govora o slobodi. Naime, vidjeli smo da naš pisac slobodu formalno smatra bezuvjetnom, a tek materijalno uvjetnom. Osim toga, protiv Descartesa, sam je čovjek onaj koji stvara ideju Boga, a ne Bog. No, ako je tomu tako, tada Pröpper zapravo dijeli dualistički čovjeka na dva dijela, jedan gotovo božanski, formalno bezuvjetan, a drugi ljudski, konačan, koliko god se trudio istaknuti njihovo jedinstvo. Tada se ne vidi razlog zašto bi čovjek, posebice u svojoj formalnoj bezuvjetnosti, trebao ideju Boga. Zapravo, lako bismo mogli doći do zaključka da je on upravo bog u svojoj formalnoj bezuvjetnosti, koji se ne treba zamarati svojom materijalnom uvjetovanošću. Možemo lako dobiti dojam da je čovjek zapravo formalno apsolutni gospodar samoga sebe. To se može uočiti kad se u tekstu razmatra o međuljudskim odnosima, gdje se nigdje ne govori o uzajamnom određenju, nego uvijek o tomu da se samo drugoga potvrđuje i priznaje u njegovu već postojećem »samoodređenju«. (str. 643.) Jednom riječju, čovjekova je sloboda u Pröppera previše apstraktno određena, što potvrđuje velik utjecaj Fichetove filozofije na njegovu koncepciju slobode. Stoga je potrebno čovjeka i u njegovoj formalnoj bezuvjetnoj slobodi pokazati »uvjetovanim«, konkretno određenim drugim, jer nikada sloboda u svojoj formalnoj-bezuvjetnosti nije bezuvjetna. Uvijek je određena drugim, u svojoj tjelesnoj komponenti (primjerice činjenica rođenosti). Stoga ni ne čudi da pisac posvećuje vrlo malo teksta »tjelesnom ja« (str. 578.-584.), čime se upravo očituje nave-

dena problematika. U tom smislu je Descartes bio točniji kad je ideju Boga smatrao uzrokovanim samim Bogom, tj. čovjeka je u svojoj biti pokazao određenim drugim, Bogom. To su, po našem mišljenju, ograničenja ove studije koja svojom dubinom poziva na daljnja promišljanja o odnosu čovjekove i Božje slobode.

Ivica Raguž

Pero Aračić, Ivo Džinić, Biljana Hlavaček (urr.)

Kršćanski identitet i obitelj

– Biblioteka *Diacovensia*, br. 21, studije 18, Đakovo, 2011., 370 str.

Knjiga »Kršćanski identitet i obitelj« zbornik je radova, nastalih na temelju znanstveno-istraživačkoga projekta pod nazivom »Kršćanski identitet i kvaliteta bračnog i obiteljskog života«, koji je proveden tijekom svibnja i lipnja 2008. godine na reprezentativnom uzorku od 1205 punoljetnih građana s iskustvom bračnoga života širom Republike Hrvatske. Projekt je odobren od Ministarstva znanosti Republike Hrvatske, a cilj mu je bio među ispitanicima istražiti utječe li kvalitativno, na koji način i uolikoj mjeri vjerski život na shvaćanje i na življenje braka, odnosno obitelji, kao i na usvajanje različitih vrijednosti koje su usko povezane s bračnim i obiteljskim životom. Pretpostavka, od koje se pošlo u ovom istraživanju, jest da religioznost i vjera utječu na poimanje i življenje bračnoga i obiteljskoga života, te »da bi kvalitetnije življenje vlastite religioznosti ili poosobljenje kršćanske vjere bitno utjecalo na pristajanje uz tradicionalne vrijednosti, odnosno na ozbiljnije poimanje braka i stabilnost suvremenoga braka, na broj željene djece u obitelji i na kvalitetu njihova odgoja, na poštovanje začetaoga života, na

poboljšanje kvalitete obiteljskoga života i potpuno odbacivanje nasilja u obitelji« (iz Predgovora).

Veliko terensko kvantitativno istraživanje bilo je pripremljeno manjim kvalitativnim istraživanjem u obliku otvorenih intervjuva. Naime, svaki suradnik na projektu obavio je nekoliko razgovora s osobama koje su u braku ili su imale iskustvo bračnoga i obiteljskoga života. Nakon toga pristupilo se izradi velikoga upitnika u kojemu su bila zahvaćena različita područja bračnoga i obiteljskoga života, kao i pitanja o religioznosti i kršćanskom identitetu ispitanika. Terensko istraživanje provela je agencija za društvena istraživanja »Target« iz Zagreba. Voditelj znanstveno-istraživačkoga projekta »Kršćanski identitet i kvaliteta bračnog i obiteljskog života« bio je prof. dr. Pero Aračić, profesor pastoralne teologije na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu.

Ovaj zbornik radova plod je analize dobivenih rezultata navedenoga istraživanja i sadrži jedanaest stručno i zasebno recenziranih studija koje se odnose na pitanja mogućnosti definiranja kršćanskoga identiteta i idealtipa vjernika kršćanina (Pero Aračić, Gordan Črpić), zatim pitanja bitnih vrijednota za uspješan brak i obitelj (Biljana Hlavaček, Damir Mravinac), neka pitanja spolnoga morala, odnosno aspekata ostvarenja bračne seksualnosti (Suzana Vuletić) i vrijednosnih usmjerenja spolnoga odgoja (Suzana Vuletić, Ivica Pažin), pitanje utjecaja pohađanja mise na kvalitetu bračnoga i obiteljskoga života (Zvonko Pažin, Vladimir Dugalić), zatim kompleksnu temu stavova o rastavi braka u kontekstu vjerničkoga identiteta (Biljana Hlavaček, Ivo Džinić), ponašanje prema začecu i poštivanju začeta života (Suzana Vuletić), prikaz aktualne demografske situacije i utjecaj nekih vrijednota i društvenih okolnosti na nju (Dražen Živić), značenje krštenja djece u

Hrvatskoj (Zvonko Pažin, Karlo Višaticki), te pitanje odnosa kršćanskoga identiteta i percepcije odnosa roditelja i djece, kao i karakteristika dobrog odgoja djece u obitelji (Krunoslav Nikodem). Dakle, u izradi zbornika sudjelovalo je dvanaest autora.

Zadnji dio ovoga zbornika sadrži pregled postotaka koji omogućuje daljnju obradu dobivenih rezultata s mnoštvom drugih pitanja, vezanih uz utjecaj kršćanskoga identiteta na bračni i obiteljski život. I sami autori u Predgovoru ove knjige daju naslutiti mogućnost publiciranja još jednoga zbornika radova s preostalim, neobrađenim rezultatima istraživanja.

Analizom dobivenih rezultata istraživanja »Kršćanski identitet i kvaliteta bračnoga i obiteljskoga života« u ovdje objavljenim studijama, uglavnom se potvrđuje polazna pretpostavka o utjecaju religioznosti i vjere na poimanje i življenje bračnoga i obiteljskoga života, te na prihvaćanje nekih temeljnih vrijednosti koje su vezane za brak i obitelj. Isto tako rezultati pokazuju da što je veća svijest o vjerničkom identitetu, prema definiranom idealtipu vjernika kršćanina u zborniku, to je veća privrženost kršćanskom nauku o braku i obitelji.

Autori su se u svojim studijama oslanjali i na relevantne rezultate drugih dosadašnjih socio-religijskih istraživanja u Hrvatskoj, uspoređujući ih s rezultatima ovoga istraživanja, što ovaj zbornik dodatno obogaćuje. Vrijednost ovog zbornika radova, između ostaloga, predstavlja i pokušaj stvaranja nove tipologije vjernika u hrvatskom društvu, kao plod analize dobivenih rezultata istraživanja, koju autori smatraju primjerenijom za hrvatske potrebe od dosadašnjih pokušaja. Zbornik na temelju dobivenih rezultata istraživanja nudi i jedan sasvim konkretan desetogodišnji strateški pastoralni plan na razini naše mjesne Crkve, što predstavlja

značajan iskorak u odnosu na dosadašnje zaustavljanje uglavnom na dijagnostičiranju postojeće situacije u socio-religijskim istraživanjima, koje se pak ne želi podcijeniti ili omalovažavati.

Rezultati ovoga istraživanja značajni su ne samo za crkveno-pastoralno djelovanje, kao još jednu naznaku potrebe sustavnoga i sveobuhvatnoga pastoralna s brakovima i obiteljima kao subjektima tih procesa, nego i za kreiranje obiteljske politike, za pozitivniji razvoj demografskih procesa u Hrvatskoj, kao i za cjelokupnu znanstvenu zajednicu, jer »nude dodatno upotpunjenje nepostojećih rezultata s obzirom na odnos fenomena religioznosti i vjere s jedne strane, te bračnoga i obiteljskoga života s druge strane, kao i dosljedno ozbiljnoga uvažavanja te činjenice« (iz Predgovora).

Ivo Džinić

Ivica Žižić

Plemenita jednostavnost.

Liturgija u iskustvu vjere

– Hilp, Zagreb, 2011., 333 str.

Zahvaljujući Liturgijsko-pastoralnom listu Živo vrelo, napose hrvatskim liturgičarima Anti Crnčeviću i Ivanu Šašku, liturgija i najrazličitija promišljanja o liturgiji postala su središnje mjesto većine župnika, vjernika i teologa. Dvojici navedenih liturgičara pridružio se u posljednjih nekoliko godina i splitski liturgičar Ivica Žižić, koji također objavljuje članke u Živom vrelu. Kao plod tih promišljanja nedavno je objavio knjigu pod naslovom »Plemenita jednostavnost. Liturgija u iskustvu vjere.« Ovdje nam nije nakana predstaviti svako pojedino poglavlje, nego ćemo samo izdvojiti one misli koje se nama čine vrlo važnima i o kojima je vriedno kritički promišljati.

Prolog u knjigu, pod naslovom »Liturgija i misao vjere«, na određen je način programatska vizija samoga autora o liturgiji, teologiji i Crkvi. Žižić s pravom ističe, a to je i konstanta svih njegovih liturgijskih promišljanja, da je liturgija povlašteno mjesto teologije: »Da bi teologija uopće bila ono što jest – govor o Bogu na temelju Objave – ona se nužno uspostavlja kao mišljenje prihvaćanja Božje objave u povijesnim iskustvima.« (str. 10.) Bez liturgije teologija prestaje biti teologija, misleće izricanje vjere, vjere koja je uvijek liturgijska vjera, oblikovana i življena u liturgiji. Neliturgijska teologija pretvara se u apstraktno mišljenje o Bogu koje ne samo da ne dotiče konkretnoga vjernika, nego prestaje biti kršćanska teologija koja polazi upravo od toga da se Bog u Isusu Kristu konkretno, povijesno-spasenjski, tjelesno, rekli bismo, liturgijski izrekao čovjeku te od čovjeka očekuje upravo takav odgovor, takvu vjeru, a time i takvu misao. Posve je razumljivo da liturgijska teologija ne može izostaviti antropologiju, jer se u liturgiji radi o čovjeku: »Liturgija kao obredno slavlje upisuje se duboko u život, a život se utiskuje duboko u slavlje vjere.« (str. 13.) Time se teologija, naglašava autor, ne reducira na antropologiju. Teologija se zapravo »gradi na temelju prožimanja između antropologije i liturgije.« (str. 11.) Nadalje, autor se osvrće na krizu obreda koja pogađa kako društvo tako i Crkvu. Promišljanja o krizi obreda zavrjeđuju posebnu pozornost. Naime, zbog krize svetih obreda u društvu ili površno slavljanih obreda u Crkvi sve se više nameću drugi »obredi racionalnosti«, kojima se kuša »ovladati svijestima, reklamirati proizvode, manipulirati žudnjama.« (str. 15.) A sama vjera postaje siromašnija, ukoliko biva lišena kristološke objektivnosti. Žižić, posebice u trećem poglavlju, izvrsno pokazuje na koji način obred, a time i cijela liturgija, »formira«